

**Jens Qvortrup**

# **Barndom er også et samfundsanliggende<sup>1</sup>**

## **Indledning**

Den største udfordring til den sociologiske fantasi er på en forståelig måde at knytte forbindelse mellem personlige problemer i menneskers nære miljø og den sociale strukturs problematik. Sådan sagde den amerikanske sociolog Wright Mills for næsten 40 år siden, og han fortsatte med at sige, at den sociologiske fantasi skal sætte os i stand til at forstå både historien og den enkeltes biografi samt forbindelserne mellem dem i samfundsmæssig sammenhæng. «Ingen social undersøgelse har afsluttet sin intellektuelle rejse, hvis den ikke vender tilbage til problemet med biografi, historie og deres gensidige forbindelse» (Wright Mills 1961:6).

Problemstillingen er generel og har plaget samfundsforskningen i snart 200 år; den har fået de fremmeste samfundstænkere til at formulere diagnoser om tab af fællesskab og fremmedgørelse. Der er i samfundet og for den enkelte tale om en dobbelthed eller end tvedeling - en *dualisme* i forståelsen af virkeligheden som en opdeling mellem «subjekt og objekt, betydning og struktur, bevidsthed og væren, selv og samfund», som Abrams opsummerer denne gamle diskussion (1982:228). Denne dobbelthed er blevet mere og mere udtalt med den øgede forandringshastighed og samfundets centrifugalkraft, som har splittet de mindre fællesskaber, gjort sammenhænge mere uoverskuelige og dermed gjort det vanskeligere at finde forklaringer på vores personlige problemer. Det er sikkert altid en god idé at søge årsagsforklaringer i de nære omgivelser, men ligeså sikkert er det, at de altid findes der.

---

<sup>1</sup> Artiklen er et debatindlæg som blev holdt på seminar om *Metoder på tværs: Forskning om barn og familie*, Dombås Hotell, 28.-29. april 1997.

Dualisme-problematikken gælder ikke blot voksne. Der er en hel entydig tendens - både i politik og forskning - til at søge forklaringer på børns eventuelle problemer i deres nære omgivelser - familie, børnehaver, skoler. Det er der gode grunde til: dels er vi af ideologiske årsager tilbøjelige til at betragte børn som forældrenes børn: det er forældre, som har det primære ansvar for dem, og følgelig vil forældre også være de første, som drages til ansvar; dels er det usædvanligt at definere børn ind som en del af samfundets struktur - tværtimod vil mange hævde, at store samfundsspørgsmål som økonomi og politik skal børn snarere holdes uden for og beskyttes imod. Den slags holdninger til børn er utvivlsomt næret og styrket af en række videnskabers måder at forholde sig til børn på. Traditionelle børnevidenskaber har fortrinsvis betragtet børn fremadskuende og individorienteret; de har været mere optaget af barnets personlige udvikling - intellektuelt, motorisk, fysisk, åndeligt - end af barndommens placering i en eksisterende samfundsstruktur. Når alt kommer til alt, har barnets fremtid som voksen været mere interessant end dets nutid som barn, fordi det er barnet som legemliggør vort håb om et bedre samfund, og det er os magtpåliggende at investere så meget vi kan af både materielle og åndelige ressourcer i barnet, for at det kan indfri vore håb til det; og indfrir børn ikke vore håb, eller betaler de ikke vore investeringer igen på en hensigtsmæssig måde, da ligger det lige for at antage, at det er forældrene, som har svigtet: den overvejende tolkning er - i Wright Mills' termer - at der er tale om dagligdags problemer snarere end samfundsmæssige årsager.

## Det ny barndomsparadigme

Der er ikke nødvendigvis noget galt i at interessere sig for børn på den måde; i bedste fald er der tale om et for snævert perspektiv. I det, som er blevet kaldt det ny barndomsparadigme, er dualismeproblematikken ikke forsvundet, men den formulerer sig på en ny måde. Den har fjernet sig fra både individorienteringen og det fremadskuende - eller, om man vil: socialiserings- og opdragelsesperspektivet er trådt i baggrunden til fordel for på den ene side et *strukturperspektiv*, som antager, at barndommen er en del af samfundets struktur, og på den anden side et *aktørperspektiv*, som går ud fra, at børn handler, reagerer, tænker og yder modstand på måder, som har værdi i sig selv; d.v.s. børns aktiviteter kan udmærket forstås uden at henvise til deres fremtidige voksertilværelse.

I barndomsparadigmets korte levetid - 10-15 år - har der allerede udviklet sig en kontrovers om, hvilke af disse perspektiver, som bedst kan sige noget om børns tilværelse, og den kontrovers er et godt tegn på paradigmets frugtbarhed. I virkeligheden er der ikke nogen modsætning mellem de to retninger, men de eksisterer som to teoretiske indfaldsvinkler til at skaffe os indsigt i børns

livsvilkår. Når jeg i diskussionen af forholdet mellem de to tilnærmninger her vil lægge mest vægt på strukturperspektivet, skyldes det dels, at det er mit klare indtryk, at interessen for aktørperspektivet har flest udøvere, og derfor er der grund til en afbalancering, dels at jeg i min egen forskning er mest optaget af strukturspørgsmål. Men det er vigtigt at understrege, at begge perspektiver er nødvendige; biografien og historien må mødes, før arbejdet er gjort færdigt, som Wright Mills sagde.

Den finske sociolog Leena Alanen (1997) har for nylig forsøgt sig med en skelnen mellem på den ene side «børnesociologi», på den anden side «barndomssociologi». Jeg finder egentlig den skelnen uheldig, fordi den nemt skaber det indtryk, at der er et modsætningsforhold mellem de to, men jeg må indrømme, at den har noget for sig. *Børnesociologerne* vil typisk studere børn i levende live i en afgrænset lokalitet, og oftest benytte sig af kvalitative metoder af antropologisk eller fænomenologisk observans. De søger her mening og betydningsindhold i børns aktiviteter, således som de udfolder sig sprogligt og kropsligt; de afdækker mønstre i børns leg og studerer interaktion mellem børn og mellem børn og voksne. Deres udgangshypoteser er, at børns handlinger er noget værd i sig selv, og at børn således autonomt bidrager til at konstruere og rekonstruere såvel deres egne nære omgivelser som det bredere samfund.

Efter mit skøn er den type forskning både nødvendig og vigtig, og den bidrager i høj grad til en forståelse af børns livsverdener, men samtidig vil jeg hævde, at den er utilstrækkelig. For at parafrasere Marx, så gælder det ikke blot voksne, men også børn, at mennesker *skaber deres egen historie, men de gør det ikke efter forgodtbefindende*. Det er altså omstændighederne, som sætter grænser for - eller fremmer for den sags skyld - børns udfoldelsesmuligheder, som navnlig interesserer mig her, og som i al fald må tænkes med i en omfattende analyse af børns livsrum eller barndommens arkitektur. Det er *barndomssociologi*s hoveddomæne.

Der er imidlertid en mellemgruppe her, som er vigtig, og ligger et eller andet sted mellem «aktionisterne» og «strukturalisterne» - og de kan kaldes «konstruktionister». (Jeg er ikke så begejstret for disse etiketter, men lad os for nemheds skyld bruge dem alligevel). For dem synes barndom at være skabt i 'diskursen': barndom og børns livsrum er noget, som forhandles og konstrueres, mens vi taler om det, og i måden vi taler om det på. Konstruktionister bevæger sig i en vis forstand på et metaniveau<sup>2</sup> og har noget vigtigt at byde på også: man vil med rette hævde, at vi taler om børn på en bestemt måde, at den måde er forskellig over tid og sted - men også, at denne diskurs i sig selv er med til at

---

<sup>2</sup> Når noget diskuteres på et metaniveau, så er det *diskussionen* om problemet snarere end selve problemet, der diskuteres.

skabe barndommen. Der er ingen tvivl om, at den psykologiske diskurs, den pædagogiske diskurs, den juridiske diskurs, for ikke at tale om den offentlige diskurs om fx «family values» og «moral panics» ikke blot er ligegyldige diskurser. De bidrager til at skabe et begrebsligt rum, som påvirker de handlinger og initiativer, som er med til at bestemme, hvad børn kan og har lov til - eller antages at kunne og antages at have lov til eller at være godt for dem. Det amerikanske udtryk 'status offence' er en interessant illustration af det: dels fortæller det om forskellen i status, dels at tilladelse til respektivt forbud mod visse handlinger ikke er begrundet i handlingernes karakter, men derimod i, hvilken status man har. Alt andet lige er det en opskrift på diskrimination.

Forestillinger om familien hører også til den slags metafænomener, som handler om familien uden at være familien, men jo mere der tales om familien på en særlig måde og jo højere og jo mere skingert der tales om den, jo større er sandsynligheden for, at forestillingerne virkeliggøres og får konkret gestalt. Når jeg sagde, at opdragelse og socialisering for det ny barndomsparadigme er mindre interessante, så må det rigtignok tilføjes, at i og med at der tales så meget om disse begreber, så bliver de magtfulde, de fremkalder modstand - og de antager højst konkrete former, fx som skoler og andre institutioner - og så er vi allerede langt inde i strukturanalysen.

At tale om barndom som en social konstruktion kan nemlig også forstås på en meget mere ligefrem måde, nemlig at barndommen skabes og genskabes af en række sociale kræfter, økonomiske interesser, teknologiske determinanter, kulturelle fænomener, herunder som nævnt de forestillinger videnskaben og den offentlige mening gør sig om barndommen. I denne konstruktionsproces har børn for det meste været reaktive snarere end aktive. I det store og hele, kunne man påstå, har man ikke medtænkt barndommen i dens historiske udvikling og moderne udformning.

Forskellen mellem *barnet* i psykologien og pædagogikken og *barndommen* eller *børn* i det ny paradigme er særlig tydelig i den forskellige forståelse af begrebet «udvikling». Mens psykologien opererer med det enkelte barns udvikling til ung og voksen, så er udviklingsbegrebet i det ny paradigme historisk eller det får sin dynamik ved sammenligninger mellem kulturer, og på det punkt er der ikke nogen uenighed mellem de forskellige fløje. Børns kultur, som den kommer til udtryk i deres aktivitetsformer og kompetencer, såvel som barndommen som en social og økonomisk konstruktion er variabler, som antager forskellige værdier eller manifestationer, afhængig af tid og sted. Den analytiske enhed, der vælges for sammenligningens skyld, kan i princippet findes på både et mikro- og et makroplan, men analyseniveauet vil selvsagt være afgørende for, hvilke metoder, der er mest hensigtsmæssige.

**En eller flere barndomme?**

Et valg af makroniveau kan forekomme både abstrakt og fremmedgørende i forhold til børns virkelighed, al den stund det er tænkeligt og ofte forekommende, at levende børn af kød og blod slet ikke indgår som respondenter eller er konkret observerede i analysen. I fokus står derimod, fx, ligeså ofte de omstændigheder, som producerer rammerne, indenfor hvilke børns aktiviteter udfolder sig mere eller mindre frit. Jeg skal komme tilbage til en række eksempler på sådanne rammebetingelser for barndom.

Først vil jeg pege på det ironiske i, at det tilsyneladende falder de fleste enklere at forstå betydningen af dette makro-barndomsbegreb historisk eller interkulturelt end i en her-og-nu-situation, fx barndom i Norge eller barndom i Trondheim. Det er ironisk, fordi vi i forhold til fjerne tider og steder naturligvis har langt bedre adgang til en mangfoldighed af informationer, som vi kan stykke barndommen sammen af. Det forekommer forholdsvis enkelt at begribe, hvad barndom i gamle dage betyder - idet vi griber fat i sådanne overordnede faktorer som fattigdom, dårlige sundheds- og uddannelsesforhold, børnearbejde etc. Vi nærer kun få betænkeligheder ved at generalisere barndommen historisk eller i et fjernt u-land, men vi revolterer mod at tale om barndom i ental nu om dage, fordi som man siger - og det er så sandt som det er trivielt - der er lige så mange barndomme som der er børn. Men pointen er, og det er i virkeligheden heller ikke opsigtsvækkende, at der både er mange barndomme og en generaliseret barndom - og ingen af perspektiverne kan undværes. Men det er på dette punkt, der kan spores en vis uenighed mellem en barndomssociologi og en børnesociologi.

En børnesociologi vil være mere skeptisk overfor generaliseringer og til gengæld lægge vægt på en minutios kortlægning af børns udtryksmåder, holdninger og forståelser af deres nære omgivelser på bekostning af det, som den ser som mere abstrakte foreteelser, som børn måske slet ikke hverken ser eller begriber. Spørgsmålet er dog, om der findes en sådan mekanisk forståelse af det konkrete og det abstrakte. I virkeligheden ligner det diskussionen om forholdet mellem skoven og træerne: begge er konkrete og abstrakte, afhængig af beskuerens ståsted. Tag fx et land- eller et bykort: er det konkret eller abstrakt? I en vis forstand er det meget abstrakt, al den stund ingen er i stand til på kortet at se detaljer som fortove eller gærder. På den anden side er det et konkret og særdeles brugbart instrument, som sætter os i stand til at finde vej. Abstraktioner er ofte gode vejvisere - også selvom, eller måske netop fordi de går let hen over talløse detaljer, som på et andet niveau er uomgængeligt nødvendige for en virkelighedsforståelse. På samme måde vil et kort over barndomslandskabet kunne være vejviser til en række problemer, som vi ellers ikke kan se, fordi vi er for tæt på.

Med andre ord: hvis vi ønsker at forstå barndommens historiske eller nutidige landskab er vi nødt til at skøjte hen over de individuelle barndommens detaljer. Mange vil imidlertid, som nævnt, være betænkelige ved den metode; de vil foretrække at studere børn direkte; de vil møjsommeligt samle data sammen om disse børns liv og deres lokale omstændigheder; de vil observere, tale med og udspørge børn selv, måske vil de inddrage børns tegninger og observere deres reaktioner på en række begivenheder etc. Alt dette er slet ikke forkert, men det er heller ikke tilstrækkeligt, for ved at gøre alt dette vil man være for tæt på begivenhederne til at indfange andre væsentlige træk, som man kun kan få hold på ved træde tilbage fra børn - sommetider så langt tilbage, at man ikke kan se dem.

Det modsatte er selvsagt ligeså sandt: et generaliseret barndomsbegreb mister det blod og de roser, som i varierende grad er en del af ethvert barns barndom. Det informerer ikke om mængden af små og store begivenheder, som børn tager initiativ til og kreativt udvikler; det fortæller ikke om mønstrene i konkrete samspil mellem børn eller mellem børn og forældre, men det kan ved at hæve sig op over det skabe indsigt, som er sammensat af erfaringer fra adskillige barndomsarenaer fra forskellige tider og steder.

Der er altså gode grunde til at insistere på, at børne- og barndomsforskning bør betjene sig af forskellige metoder og gøre brug af forskellige perspektiver.

## **Børn og forældre - børn og voksne**

«Barndom er også et samfundsanliggende» er titlen på mit indlæg, og seminarets overordnede tema er metoder om børn og familie. Familien er altså i centrum, og lad mig derfor også sige noget om familien, som selvsagt nu som før er en vigtig arena for børn. Den er en arena, hvor børns liv også leves i samspil med søskende, hvis der da er nogen, og forældre, hvis der da er mere end en enkelt. Intet er forandret ved den kendsgerning, at familien er en universel enhed for børn, men det er ligeså klart, at den fylder mindre og mindre i forhold til det faktum, at børn også opholder sig på en lang række andre arenaer, hvor de er sig selv som personer og individer, d.v.s. hvor de ikke repræsenterer familien. I en vis forstand kan man hævde, at barndommen er blevet yderligere *familiseret*, for så vidt som lokaliteten er svækket som barndomsarena, og for så vidt som familieideologien med dens hævde af forældreansvar er så usvækket som nogensinde. På den anden side er det også muligt at påstå, at barndommen er blevet *de-familiseret*, eftersom børn i stigende grad selv er blevet individualiserede og optræder som sig selv uden reference til familien på en række institutionaliserede arenaer, som fx i skoler og børnehaver.

Disse ændringer kræver nye teorier og metoder - og det vigtigste nye er, at vi bliver nødt til mere og mere at skelne mellem forældre og voksne, mellem mødre og kvinder og mellem fædre og mænd, men det kræver også nye analyser af børns måske ændrede placering i den lille familie. I forhold til traditionel familiesociologi, som har været overdrevent optaget af forældres problemer i forhold til angiveligt tids- og pengekrævende børn, vil det være en børnesociologs opgave at kortlægge børns familieliv i forhold til børns egne aktiviteter, kompetencer og kapaciteter; at registrere børns anvendelse af deres egen tid lige som meget som at interessere sig for forældres tidsanvendelse; at interessere sig for arbejds- og ressourcefordelinger i familien fra både voksnes og børns synsvinkel. Dette vil indebære møjsommelige kvalitative studier i enkeltfamilier i en antropologisk tradition såvel som fænomenologiske tolkninger. Og det vil kunne betragtes som et induktivt grundarbejde med henblik på at skabe forudsætninger for at se mønstre og skabe teorier, som overskrider enkelt-familie-niveauet.

På et makroniveau - fx i aggregeret statistik - er der muligheder for andre indsigter, som selvfølgelig ikke modsiger dem, vi opnår på mikroniveau, men placerer dem i en større sammenhæng. Først og fremmest er det afgørende, at barndomsforskningen trækkes ud af barnekammeret, fordi børn langt fra er der hele tiden mere. Det betyder bl.a., at vi er tvungne til begrebsmæssigt at bryde med den idé, at barndom alene er familiebarndom. Vi er tvungne til at give barndom begrebsmæssig selvstændighed ved analytisk at lade den forholde sig til voksendommen. Eller sagt på en anden måde: til forestillinger om forholdet mellem *forældre* og børn må vi føje forestillinger om forholdet mellem *voksne* og børn eller voksendom og barndom. Jeg vil ligefrem hævde, at moderne barndomsforskning fundamentalt set er generationsforskning, idet et generaliseret barndomsbegreb, som er legemliggjort i det sæt af fælles erfaringer, som børn gør indenfor en given kultur, står overfor et generaliseret begreb om voksendommen, som netop - og først og fremmest - i forhold til barndommen, eller alderdommen for den sags skyld, viser sig som noget, der er fælles for hver af generationerne. Under alle omstændigheder er det vigtig i barndomsforskningen at gøre generation til en central variabel, på samme måde som vi i andre sammenhænge har benyttet os af klasse, køn og etnicitet. Gør vi ikke det, mister vi muligheden for analytisk at fokusere på de træk, som er fælles for børn, og som gør barndommen forskellig fra andre generationer.

## Barndom i samfundsudviklingen

Forudsætningen for denne diagnose er en samfundsmæssig udvikling og tolkningen af den, som ikke har været i stand til at isolere barndommen som slet og ret familiebarndom, men som tværtimod må antage, at udviklinger og begivenheder, som finder sted på den store økonomiske, politiske og kulturelle arena har virkninger på både voksendommen og barndommen, men at disse virkninger sandsynligvis slår ud på forskellig måde. At børn i stigende grad må forholde sig til voksne snarere end til forældre, er ikke nødvendigvis udtryk for hverken børns eller forældres tilslutning til en sådan udvikling, men snarere at en række udviklingstræk i samfund og økonomi med eller mod deres ønske har bragt dem i den situation. Individualisering og sækularisering, som fulgte i kølvandet på industrialiseringen og det modernes projekt, bragte uddannelse og efterhånden arbejde for begge forældre, gjorde en øget institutionalisering af barndommen nødvendig og medførte på den måde en adskillelse mellem barndom og voksendom, som vi ikke har kendt før - og som altså overlod børn i lønede voksnes varetægt, mens forældrene arbejdede. Det skabte derfor også nye interessekonstellationer, som ikke begrænsede sig til slægtsbånd, men tenderede mod en interessemodsætning mellem generationer eller gjorde i al fald al tale om en naturgroet generationskontrakt problematisk.

Den tese, at barndom og voksendom historisk har udviklet sig parallelt - simpelthen som samfundsudvikling - kan demonstreres, som fx Coleman (1990 og 1993) har gjort det for USA. Han viser, at der har været et bemærkelsesværdigt sammenfald mellem børns indslusning i skolen, afgangsen af mænd fra landbrugserhvervet, reduktionen af kvinder uden egen indkomst, stigningen i andelen af husstande uden børn (som et resultat af faldet i fødselstallet) samt en relativ mindskelse af de disponible indkomster for børn i forhold til voksnes gennemsnitlige disponible indkomster.

Ser man på «barndommens udviklingstendenser» i dette århundrede, kan man altså konstatere, at den kvantitativt er blevet mindre, at den er blevet skolariseret og institutionaliseret, at dens risiko for relativ fattiggørelse er øget, men disse tendenser er ikke et resultat af mindre omsorg, opmærksomhed eller vilje til at gøre det bedste - hverken fra forældres eller pædagogers side, men snarere en demonstration af ændrede interessekonstellationer, som på sin side har resulteret i det, man kunne kalde det moderne samfunds *ambivalens overfor barndommen*. Denne ambivalens - som i virkeligheden er et andet udtryk for dualismen, der var nævnt tidligere - er trængt helt ind i familien, al den stund forældre typisk ser sig placeret i en rollekonflikt: at de kort sagt er både forældre og voksne, med alt hvad dette sidste indebærer i form af omverdenens krav til dem og deres egne ønsker om selvrealisering. I helt normale og konkrete situationer vil voksne være stillet overfor nogle valg, som illustrerer det Wright Mill'ske dilemma mellem



det personlige og det offentlige. Hvis det er en rigtig antagelse, at dilemmaer af den type har bidraget til at producere de ovennævnte tendenser, understreger det betydningen af at inddrage makrovariabler i analysen af børns levevilkår. Lad mig tage eksemplet om den relative fattiggørelse, som lyder voldsomt - og også kan være det.

## **Børn i den økonomiske fordeling**

For det første er børns placering i den økonomiske fordeling et problem, som er blevet åbenbart sent i de fleste lande, hvilket kan tilskrives den ovenfor nævnte familisering, som i statistikken har været så udtalt, at megen information ganske enkelt har været holdt godt skjult - i dette tilfælde fordi man har skønnet det tilstrækkeligt at fokusere på familien eller den enkelte lønmodtager, og ikke på alle individer, som har behov - herunder børn.

For det andet vil kombinationen af faldende fødselstal, færre husstande med børn og den faste familieideologi nødvendigvis føre til lavere disponible indkomster for børn som helhed, eftersom kun de husstande, hvor der er børn, er nødt til at dele indkomsten op på flere personer. Da alle børn, men kun en begrænset del af voksne, rammes af dette, vil voksne som helhed få relativt højere disponible indkomster, som vist af Coleman i det eksempel, jeg nævnte tidligere (se også Ringen 1997). En ny rapport om fattigdommen i Norden (Puide 1996) viste, at *af alle fattige mennesker* i Sverige i 1993 var mindre end tre procent ældre over 65 år (en nedgang fra næsten 20 procent i 1975), mens uændret omkring 10 procent var børn (Gustafsson 1996: 161). I Norge var i perioden 1979 til 1991 andelen *af fattige blandt alle børn* svagt stigende (fra 4.1 til 5.8 procent), mens andelen *af fattige blandt alle ældre* faldt fra knap 9 til knap 1 procent (Aaberge, Andersen og Wennermo 1996:125). Og det konkluderes i samme rapport for Norges vedkommende, at «basert på årlig inntekt som fattigdomsgrense fant vi at vel 50 prosent av de fattige personerne tilhørte barnefamilier. Andelen fattige barnefamilier på grunnlag av 8-årsinntekter er altså enda høyere. Nærmere to trediedeler av alle fattige personer tilhører da en barnefamilie. Særlig andelen fattige i småbarnsfamilier øker når en går over fra å definere fattige på grunnlag av årlige inntekter til å definere dem på grunnlag av 8-årsinntekter» (ibid. s. 134).

For det tredje har det vist sig, at en række andre tendenser trækker i samme retning. Jeg skal her henviser til navnlig den new zealandske historiker David Thomson (1996), som i sine generationsanalyser har trukket faktorer frem, som ikke normalt belyses i forbindelse med barndomsstudier, eksempelvis studier af skatteområdet og boligmarkedet. Han viser, at samlet set overføres der massivt indkomster fra de yngre til de ældre generationer. Han demonstrerer - med eksempler fra New Zealand og England - at skattesystemet har en indbygget

generationsskævhed. Ikke blot blev der sat en stopper for skattelettelse for forældre med børn, men også renter af boliglån blev skattemæssigt reduceret i værdi og især for nyankomne på boligmarkedet; betragtelige skattelettelser for lønninger - men ikke for dividender, rente- og lejeindtægter - blev afskaffet; der var tale om en sænkning af skatten for selverhvervende og firmaer. Ingen af disse nye regler var i og for sig tænkt som et angreb på unge aldersgrupper, som tilfældigvis også havde børn, men de virkede sådan. Desuden øgedes lønskatter på bekostning af generel indkomstskat, ligesom egenandele for offentlige ydelser steg. Som Thomson siger, så har regeringer været meget hurtigere til at indføre betaling for højere uddannelser end på sundhedsydelser for ældre borgere. Resultatet har været en massiv og historisk omfordeling af beskatningen fra de midaldrende og de ældre til yngre og familiedannende aldersgrupper. Thomson tager også fat på boligområdet og viser, at mens det efter krigen var enkelt at få en beskedent bolig for 15 procent af indkomsten til betaling af renter og afdrag, så er den andel nu steget til 70 procent. I de sidste 25 år, siger han, bor børn længere tid hos deres forældre, gifter sig senere, får færre børn og på et senere tidspunkt, køber ældre, billigere og dårligere boliger.

New Zealand er kendt for at have gennemført ganske skrappe neo-liberalistiske reformer, men Thomson henter i sin bog - *Selfish Generations?* - eksempler fra mange andre lande, navnlig England, og hævder, at tendensen er den samme i de fleste industrilande - noget som til dels bekræftes af Luxembourg Income Studies, som dog også viser, hvor vigtigt det er, at samfundet griber positivt ind (se Rainwater og Smeeding 1995). Således er fattigdomsniveauet for børn systematisk langt højere i lande, som har gjort brug af monetaristiske styringsmidler, såsom USA og England, end i fx nordiske velfærdssamfund.

## Konklusion

Der er utvivlsomt meget at diskutere i forbindelse med den type eksempler - og Thomson's teser er ikke forblevet uimodsagte. Pointen i denne sammenhæng er imidlertid blot, at barndomsvilkår ikke alene *lader* sig analysere i en makro-sammenhæng, men at den nødvendigvis *må* analyseres på dette niveau, hvis vi skal komme cirklen rundt i den forstand, som Wright Mills tænkte. Ikke desto mindre er realiteten, at det hører til undtagelserne, at børn inddrages i sådanne analyser. Hertil hjælper beklageligvis vores familieideologi, som således uafvidende understøtter det, som den tyske sociolog Kaufmann (1996) kalder *strukturel hensynsløshed* og *strukturel ligegyldighed* overfor børn og børnefamilier.

Men det er selvfølgelig ligeså åbenbart, at makro-analyser af den art ikke kan stå alene; på mikroniveauet er det nu som før påkrævet, at - for at blive ved de samme eksempler - undersøge de konkrete konsekvenser af sådanne politikker, og i

øvrigt studere forholdet mellem familiens egne medlemmer. Hvordan forholder det sig fx med ressourcefordelingen indenfor familien - ikke blot mellem voksne kvinder og mænd, som har været gjort til genstand for kvindeforsknings studier, men også mellem voksne og børn. Det ved vi desværre alt for lidt om.

Konklusionen af dette indlæg er således, at en børne- og barndomsforskning kun kan praktiseres ved at inddrage både studier af børn i deres nærmiljø og forskning af de større samfundsmæssige sammenhænge. Kun herved kan vi gøre os håb om at tegne kort over barndommens landskab, som viser os vej over lange afstande, såvel som meget detaljerede kort over børns arenaer i deres egne lokalmiljøer. Begge kort er nødvendige for at finde helt frem. Historien og biografien må mødes.

## Litteratur

- Abrams, Philip. 1982. *Historical Sociology*. Sommerset: Open Books.
- Alanen, Leena. 1997. Sociologies of childhood and the politics of growing up. Paper to Conference on Childhood and Cultural Relativism, Keele University, March 14-16, 1997.
- Coleman, James S. 1990. *Foundations of Social Theory*. Cambridge, Mass. & London: Belknap Press of Harvard University Press.
- Coleman, James S. 1993 The rational reconstruction of society. *American Sociological Review* 58(1).
- Gustafsson, Björn 1996. Fattigdom i Sverige. I: Puide, Annika, red. *Den nordiska fattigdomens utveckling och struktur*:143-177. TemaNord 1996:583. København:Nordisk Ministerråd.
- Kaufmann, Franz-Xaver. 1996. *Modernisierungsschübe, Familie und Sozialstaat*. München:R. Oldenbourg Verlag.
- Mills, C. Wright. 1961. *The Sociological Imagination*. New York: Grove Press.
- Puide, Annika, red. 1996. *Den nordiska fattigdomens utveckling och struktur*. TemaNord 1996:583. København: Nordisk Ministerråd.
- Rainwater, Lee and Timothy M. Smeeding. 1995. *Doing Poorly: The Real Income of American Children in a Comparative Perspective*. Luxembourg Income Study, Working Paper No. 127.
- Ringens, Stein. 1997. *Citizens, Families, and Reform*. Oxford:Clarendon Press.
- Thomson, David. 1996. *Selfish Generations? How Welfare States Grow Old*. Cambridge:The White Horse Press.
- Aaberge, Rolf, Arne S. Andersen og Tom Wennermo. 1996. «Omfang, nivå og fordeling av lavinntekter i Norge 1979-1993». I: Puide, Annika, red. 1996. *Den nordiska fattigdomens utveckling och struktur*: 105-141. TemaNord 1996:583. København:Nordisk Ministerråd.

